

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ČR je **klíčovým strategickým dokumentem státu**, který vymezuje základní státem podporované záměry rozvoje vzdělávací soustavy na období následujících tří až šesti let. Význam tohoto dokumentu však nespočívá pouze v samotném obsahu. Je umocněn potřebou účinného nástroje, který **umožní harmonizovat koncepční představy státu a jednotlivých krajů** v podmínkách přesunu významné části řídicích a rozhodovacích kompetencí v oblasti vzdělávání a školství ze státu na kraje.

Tento Dlouhodobý záměr je prvním z řady těchto dokumentů, k jehož vydání je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy zmocněno zákonem o státní správě a samosprávě ve školství. Jeho celkové pojetí **bude východiskem pro zpracování dlouhodobých záměrů jednotlivých krajů**. Kraje jsou zavázány stejnou právní normou předkládat je do konce března každého lichého roku, poprvé v roce 2003.

Dlouhodobý záměr vymezuje základní rozvojové záměry ve vzdělávání, zájem státu na jejich realizaci i rozsah a formu uvažované podpory. Při jejich definování ministerstvo vycházelo zejména z:

- „Národního programu rozvoje vzdělávání v České republice“ (Bílá kniha), který vláda schválila v únoru roku 2001;
- z analyticko-koncepčních materiálů MŠMT „České vzdělání a Evropa: strategie rozvoje lidských zdrojů při vstupu do Evropy“ (tzv. Zelená kniha, 1999), „Koncepce vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy“ (1999) a „Střednědobé koncepce resortu školství, mládeže a tělovýchovy“ (2001);
- výsledků téměř roční diskuse MŠMT s představiteli krajů, sociálních partnerů a dalších resortů nad pracovními verzemi Dlouhodobého záměru.

Řada záměrů a cílů se promítá do **nového školského zákona, jehož vládní návrh byl předložen Parlamentu ČR** ke schválení v druhé polovině loňského roku.

Dlouhodobý záměr je postavena na těchto **osmi základních strategických směrech**:

1. **Reforma a modernizace cílů a obsahu vzdělávání**
2. **Reforma ukončování středoškolského studia**
3. **Péče o kvalitu, monitorování a hodnocení výsledků vzdělávání**
4. **Rozvoj integrovaného diagnostického, informačního a poradenského systému v oblasti vzdělávání**
5. **Optimalizace vzdělávací nabídky a institucionální struktury regionálního školství**
6. **Zkvalitnění podmínek práce pedagogických a řídicích pracovníků škol**
7. **Vznik veřejných vysokých škol neuniverzitního typu a rozvoj dalších forem terciárního vzdělávání**
8. **Rozvoj dalšího vzdělávání jako součásti celoživotního učení.**

Připravovaná **reforma cílů a obsahu vzdělávání** (kurikulární reforma) je založena zejména na přechod od osvojování si velkého objemu faktů k rozvoji klíčových životních dovedností, zesílení důrazu na výuku cizích jazyků, informační a občanské gramotnosti. V oblasti odborného vzdělávání přesouvá jeho těžiště od úzce specializovaných k širokoprofilovým oborům. Zvyšuje důraz na vnitřní diferenciaci a individualizaci vzdělávání s ohledem na specifické potřeby dětí. Významným cílem je rovněž zvýšení prestiže a kvality výuky na 2. stupni základní školy a podpora začleňování zdravotně a sociálně znevýhodněných žáků do výuky na běžných školách.

Zároveň bude pokračovat reforma ukončování středoškolského studia. Již delší dobu připravovaná reforma maturitní zkoušky bude postupně realizována. Zkvalitní se rovněž **závěrečné zkoušky na učňovských oborech** zavedením objektivizované praktické části, při níž se významně uplatní spolupráce se sociálními partnery.

Ke zvýšení **efektivity vzdělávání musí významnou měrou přispět nové pojetí péče o jeho kvalitu**, postavené na kombinaci **externích monitorovacích nástrojů a fungujících systémů vlastní evaluace jednotlivých škol**. Tyto dva prvky doplní hodnocení škol prostřednictvím České školní inspekce, tradičně sledující především oblast vzdělávacího procesu, a oblast personálních, materiálních a administrativních podmínek vzdělávání.

Pro realizaci cílů kurikulární reformy a pro zajištění rozvoje každého jedince a jeho uplatnění je dále zapotřebí dobudovat vzájemně **provázaný systém poradenských, diagnostických a informačních služeb**, který bude integrovat systémy pedagogicko-psychologického poradenství i volby povolání a rozšíří je o podporu školních psychologů. Bude pomáhat učitelům při individualizaci a diferenciaci výuky, žákům či jejich rodičům při volbě školy i povolání a usnadní přechod ze školy do zaměstnání.

Významné **rezervy ve využívání vzdělávací infrastruktury**, související zejména s demografickým poklesem, a nesoulad struktury vzdělávací nabídky škol a poptávky po vzdělávání se musí stát podnětem k opětovnému nastartování procesů **oborové, obsahové i institucionální restrukturalizace**. Vzdělávací nabídka středních škol se musí více **přiblížit potřebám krajů, trhu práce a očekávanému uplatnění budoucích absolventů**. Spolu s tím by mělo dojít k postupné **eliminaci neodůvodněných mezikrajových strukturálních rozdílů** ve vzdělávací nabídce středních a vyšších odborných škol.

Je třeba **rozšiřovat nabídku terciárního vzdělávání**. Vyšší odborné školy budou podporovány v nabídce nových programů této nevysokoškolské formy terciárního vzdělávání. V některých případech vzniknou na základě vybraných vyšších odborných škol veřejné neuniverzitní vysoké školy jako nová forma terciárního vzdělávání.

Realizace všech rozvojových záměrů i zvýšení kvality vzdělávání vůbec jsou však zcela podmíněny **zásadním zlepšením podmínek pro práci pedagogických pracovníků a jejich systematickou podporou**; je také nutné zvýšit přitažlivost profese a zajistit příliv nových kvalitních sil. K tomu je nutné podniknout současně řadu kroků: nejen zvýšit celkovou úroveň odměňování, ale i umožnit výraznější kariérový i platový postup, zajistit další vzdělávání a profesní růst i zkvalitnit přípravné vzdělávání.

Koncept celoživotního učení vyžaduje **rozvoj dalšího vzdělávání** (vzdělávání dospělých). Je nejen alternativní cestou k získání vzdělání a kvalifikace, ale i jedním z hlavních nástrojů politiky zaměstnanosti a strategie rozvoje podniků. Je třeba vytvořit chybějící právní a systémové **podmínky**, posílit **motivační faktory** na straně poptávky a **rozšířit nabídku** relevantních vzdělávacích služeb a efektivních vzdělávacích forem. Do toho je třeba **co nejvíce zapojit školy** a efektivně využívat jejich vzdělávací potenciál.

Kromě výše uvedených základních strategických směrů je důležité věnovat pozornost i rozvoji předškolního vzdělávání, vzdělávání dětí se specifickými vzdělávacími potřebami a vytváření podmínek pro rozvoj zájmové činnosti dětí a mládeže jako účinného nástroje prevence sociálně patologických jevů.

Účelem Dlouhodobého záměru není jen výčet východisek a cílů žádoucích změn, ale rovněž vymezení forem, prostředků a metod jejich podpory a oblastí žádoucí součinnosti krajských samospráv. Kromě přímé finanční podpory některých opatření (jde zejména o **zvýšení objemu mzdových prostředků**, bez něhož není možné potřebné změny zahájit), je nejčastěji využívanou formou **programové financování**. Státní rozvojové programy, u nichž se obvykle předpokládá vstřícné financování ze strany krajských rozpočtů, představují v podmínkách decentralizovaného systému řízení školství účinnou metodu zajištění konzistentního vývoje české vzdělávací soustavy, a to na platformě klíčových rozvojových trendů, definovaných tímto Dlouhodobým záměrem. Celkový objem prostředků přímé i programové podpory, potřebný k realizaci změn v období do roku 2005 nad rámec stávajícího rozpočtu, činí 43,5 – 51,8 mld. Kč.

OBSAH

PŘEDMLUVA

1. ÚVOD	... 4
1.1 FUNKCE A CÍLE DLOUHODOBÝCH ZÁMĚRŮ	... 4
1.2 SPOLUPRÁCE CENTRA A KRAJŮ	... 5
2. CÍLE STRATEGICKÝCH ZMĚN VE VZDĚLÁVÁNÍ	... 5
2.1 CELKOVÉ POJETÍ	... 5
2.2 REALIZACE CELOŽIVOTNÍHO UČENÍ	... 7
2.3 VZDĚLÁVÁNÍ A TRH PRÁCE	... 8
3. SOUČASNÁ SITUACE A PŘEDPOKLÁDANÝ VÝVOJ JAKO VÝCHODISKO ZMĚN	... 9
3.1 DEMOGRAFICKÝ VÝVOJ A JEHO PROJEKCE	... 10
3.2 FINANCOVÁNÍ ŠKOLSTVÍ A OČEKÁVANÉ ZMĚNY	... 10
3.3 VZDĚLÁVACÍ SYSTÉM - OČEKÁVANÝ VÝVOJ STRUKTURY	... 12
3.4 ABSOLVENTI ŠKOL NA PRACOVNÍM TRHU	... 16
4. STRATEGIE ZMĚN A ZPŮSOB JEJICH PODPORY	... 18
4.1 REFORMA A MODERNIZACE CÍLŮ A OBSAHU VZDĚLÁVÁNÍ	... 18
4.1.1 CÍLE ZMĚN A MODERNIZACE OBSAHU VZDĚLÁVÁNÍ	... 18
4.1.2 STRATEGIE A POSTUP PŘI REALIZACI ZMĚN	... 19
A. Postup při přípravě a zavádění nových kurikulárních dokumentů	... 19
B. Postup ke zkvalitnění výuky cizích jazyků	... 20
C. Postup ke zkvalitnění výuky informační gramotnosti	... 21
D. Vytvoření podmínek ke zkvalitnění vzdělávání na 2. stupni základní školy	... 22
4.1.3 PODPORA MINISTERSTVA	... 23
4.2 REFORMA UKONČOVÁNÍ STŘEDOŠKOLSKÉHO STUDIA	... 24
4.2.1 REFORMA MATURITNÍ ZKOUŠKY	... 24
4.2.2 ZKVALITNĚNÍ OBSAHU A ORGANIZACE ZÁVĚREČNÝCH ZKOUŠEK	... 25
4.2.3 PODPORA MINISTERSTVA	... 26
4.3 PÉČE O KVALITU, MONITOROVÁNÍ A HODNOCENÍ VÝSLEDKŮ VZDĚLÁVÁNÍ	... 27
4.3.1. VÝCHODISKA A CÍLE ZMĚN	... 27
4.3.2 STRATEGIE POSTUPU	... 28
A. Vytvoření systému	... 28
B. Sdílení existujících nástrojů externího monitorování a hodnocení výsledků	... 28
C. Zavádění systémů péče o kvalitu a její monitorování na školách	... 29
D. Zvýšení kvality nástrojů pro výběr uchazečů o středoškolské studium	... 29
4.3.3 PODPORA MINISTERSTVA	... 30
4.4 ROZVOJ INTEGROVANÉHO DIAGNOSTICKÉHO, INFORMAČNÍHO A PORADENSKÉHO SYSTÉMU V OBLASTI VZDĚLÁVÁNÍ	... 30
4.4.1 PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÉ PORADENSTVÍ A PREVENCE SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ	... 31
4.4.2 VOLBA VZDĚLÁVACÍ DRÁHY A POVOLÁNÍ	... 31
4.4.3 PODPORA MINISTERSTVA	... 32

4.5 OPTIMALIZACE VZDĚLÁVACÍ NABÍDKY A INSTITUCIONÁLNÍ STRUKTURY REGIONÁLNÍHO ŠKOLSTVÍ	... 32
4.5.1 CÍLE ZMĚN	... 32
4.5.2 DOPORUČENÍ PRO ROZHODOVÁNÍ O ZMĚNÁCH SÍTĚ ŠKOL	... 33
A. Střední školství	... 33
B. Vyšší odborné školství	... 35
4.5.3 FORMY A METODY OPTIMALIZACE	... 36
4.5.4 PODPORA MINISTERSTVA	... 36
4.6 ZKVALITNĚNÍ PODMÍNEK PRÁCE PEDAGOGICKÝCH A ŘÍDÍCÍCH PRACOVNÍKŮ ŠKOL	... 37
4.6.1 OPATŘENÍ KE ZKVALITNĚNÍ PODMÍNEK PRÁCE PRACOVNÍKŮ ŠKOL	... 37
A. Zvýšení úrovně odměňování pedagogických pracovníků	... 37
B. Diferenciace odměňování, kategorizace učitelského povolání a kariérový postup	... 38
C. Podpora profesionálního růstu pedagogických pracovníků	... 38
D. Změny v počátečním a dalším vzdělávání učitelů na vysokých školách	... 39
E. Informační a komunikační podpora práce učitele	... 39
4.6.2 PODPORA MINISTERSTVA	... 39
4.7 VZNIK VEŘEJNÝCH VYSOKÝCH ŠKOL NEUNIVERZITNÍHO TYPU A ROZVOJ DALŠÍCH FOREM TERCIÁRNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ	... 40
4.7.1 VYŠŠÍ ODBORNÉ ŠKOLY JAKO VÝCHODISKO VZNIKU VEŘEJNÝCH VYSOKÝCH ŠKOL NEUNIVERZITNÍHO TYPU	... 40
4.7.2 VYŠŠÍ ODBORNÉ ŠKOLY JAKO PERSPEKTIVNÍ FORMA NEVYSOKOŠKOLSKÉHO TERCIÁRNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ	... 41
4.7.3 PODPORA MINISTERSTVA	... 42
4.8 ROZVOJ DALŠÍHO VZDĚLÁVÁNÍ JAKO SOUČÁSTI CELOŽIVOTNÍHO UČENÍ	... 43
4.8.1. VÝCHODISKA A ZÁKLADNÍ PROBLÉMY	... 43
4.8.2 MOŽNÉ SMĚRY ŘEŠENÍ	... 43
4.8.3 PODPORA MINISTERSTVA	... 44
5. DALŠÍ ÚKOLY ROZVOJE VZDĚLÁVACÍ SOUSTAVY	... 45
5.1. PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	... 45
5.2. ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	... 45
5.3. STŘEDNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	... 46
5.4 VZDĚLÁVÁNÍ JEDINCŮ SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI	... 46
5.4.1 POSTIŽENÍ A JINAK ZNEVÝHODNĚNÍ ŽÁCI	... 46
5.4.2 NADANÍ A TALENTOVANÍ ŽÁCI	... 47
5.5 ZÁJMOVÉ VZDĚLÁVÁNÍ, ZÁJMOVÁ ČINNOST	... 48
5.5.1 ZÁKLADNÍ UMĚLECKÉ ŠKOLY	... 48
5.5.2 JAZYKOVÉ ŠKOLY	... 48
5.5.3 STŘEDISKA PRO VOLNÝ ČAS DĚTÍ A MLÁDEŽE	... 48
5.5.4 DALŠÍ ŠKOLSKÁ ZAŘÍZENÍ	... 48
6. PŘEHLED FINANČNÍ PODPORY DLOUHODOBÉHO ZÁMĚRU ZE STÁTNÍHO ROZPOČTU	... 49

PŘÍLOHA

DLOUHODOBÝ ZÁMĚR VZDĚLÁVÁNÍ A ROZVOJE VÝCHOVNĚ VZDĚLÁVACÍ SOUSTAVY ČESKÉ REPUBLIKY

PŘEDMLUVA

*Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje výchovně vzdělávací soustavy České republiky (dále jen „Dlouhodobý záměr ČR“) je vrcholným **strategickým dokumentem** Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen „ministerstvo“) vymezujícím rozvojové priority vzdělávací soustavy ve střednědobém výhledu a zároveň způsob jejich realizace a podpory. Je **základem komunikace mezi centrem a kraji a jejich spolupráce** na dalším rozvoji regionálního školství.*

Východiskem pro návrh Dlouhodobého záměru ČR je „**Národní program rozvoje vzdělávání v České republice**“ (tzv. Bílá kniha), Střednědobá koncepce resortu školství, mládeže a tělovýchovy z listopadu roku 2001 a jím předcházející materiály, „Koncepce vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy“ a „České vzdělání a Evropa: strategie rozvoje lidských zdrojů při vstupu do Evropy“ (1999, tzv. Zelená kniha). Svým usnesením z února 2001 vláda Národní program přijala a současně uložila ministerstvu, aby připravilo jeho postupnou realizaci.

Národní program zdůvodňuje nezbytnost změn, stanoví cíle vzdělávací politiky i dlouhodobé zaměření dalšího vývoje, a to na období pěti až deseti let. Podrobně analyzuje a hodnotí jednotlivé oblasti, sektory a stupně české vzdělávací soustavy a formuluje hlavní **koncepční linie** rozhodující pro další rozvoj vzdělávací soustavy. **Jejich celkové shrnutí a zdůraznění toho nejpodstatnějšího obsahuje druhá kapitola.**

Kapitola třetí uvádí základní parametry kvantitativního vývoje i proměny struktury školství a vyvozuje z nich určité závěry, kritéria a pravidla směrodatná pro přípravu a projednávání Dlouhodobých záměrů krajů a zároveň **kvantifikaci některých významných podmínek**. Jedná se zejména o demografický vývoj, vývoj v oblasti financování, stav a projekce výkonů vzdělávací soustavy v objemových i strukturálních pohledech, institucionální infrastrukturu vzdělávacího systému a pohled na oborovou strukturu středního školství v jednotlivých krajích viděnou optikou současné i předpokládané situace na pracovním trhu.

Jádrum Dlouhodobého záměru ČR je čtvrtá kapitola. Vymezuje okruh skutečně realizovatelných strategických priorit vývoje v následujících letech a **klíčová opatření**, jimiž stát hodlá dosažení těchto cílů podpořit a kterými hodlá **soustředit dosažitelné kapacity** koncepční, personální, finanční i materiállové. Kapitola obsahuje jak úkoly nejbližšího období (do dvou-tří let), tedy **konkrétní a realizovatelné kroky, na něž budou také moci krajské orgány podle své kompetence a záměru reagovat**, tak úkoly realizovatelné jen v delším časovém období, které však vymezují dlouhodobé směřování, a musí být proto uvedeny, i když přesahují současné reálné možnosti. Dlouhodobý záměr ČR pokračuje **pátou kapitolou**, která pojednává o těch oblastech vzdělávacího systému, které leží mimo prioritní směry definované pro následující období, ale jimž je rovněž nutné věnovat pozornost na centrální i krajské úrovni.

Závěrečná **šestá kapitola** rekapituluje rozpočtové výdaje, určené na podporu deklarovaných strategických záměrů ministerstva.

Zdrojem použitých číselných údajů je datová báze resortního statistického systému (MŠMT, ÚIV) s výjimkou demografických údajů, jejichž zdrojem je Český statistický úřad.

